บทวิจารณ์หนังสือ

Book Review

ชลดา โกพัฒตา

Chollada Kopatta

ชีวิมุตติยา. ***นโม ไตรสรณคมน์.*** โครงการแปลและศึกษาพระไตรปิฎกฉลองสิริราชสมบัติครบ 60 ปี หอพระไตรปิฎกนานาชาติ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549. 126 หน้า.

"นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส"

บทนโมนี้เป็นบทเริ่มต้นของคัมภีร์ของพระไตรปิฎกที่จัดวางไว้เป็นบทแสดงการนอบน้อมต่อพระรัตนตรัย ได้แก่ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ตามแบบแผนในการรจนาคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนานั้นจะต้องตั้งบทบูชาพระรัตนตรัยเป็นภาษาบาลีไว้เบื้องต้น

"พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ
ทุติยมฺปิ พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ สงฺฆํ สรณํ คฺจฉามิ
ตติยมฺปิ พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมํ สรณํ คฺจฉามิ สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ"

ส่วนบทไตรสรณคมน์เป็นบทสวดถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นที่พึ่งที่ระลึกถึง จัดวางไว้เป็นบทแรกของเนื้อหาในคัมภีร์ขุททกปาฐะ ขุททกนิกาย พระสุตตันตปิฎก ซึ่งเป็นคัมภีร์ประมวลบทสวดหรือบทอ่านเล็ก ๆ น้อย ๆ มีขนาดเล็กที่สุดในพระไตรปิฎก ประกอบด้วย 9 บท/พระสูตร ได้แก่ สรณคมน์ สมาทานศีล พิจารณาอาการ สามเณรปัญหา มงคลสูตร รตนสูตร ติโรกุฏฏสูตร นิธิกัณฑสูตร เมตตสูตร บททั้ง 9 มีความสำคัญในทางสาระธรรมเพราะได้สรุปแก่นธรรมที่เป็นหลักพื้นฐานเบื้องต้นสำหรับนักบวชและฆราวาส การจัดวางไตรสรณคมน์ไว้เป็นบทแรกเพราะเป็นธรรมที่นำไปสู่ความเป็นพุทธบริษัทที่แท้จริงในพระพุทธศาสนา

"นโม ไตรสรณคมน์" บทเริ่มต้นทั้งสองมีความสำคัญในฐานะที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมของชาวพุทธ จึงเป็นที่มาของการศึกษาและตั้งชื่องานวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นหนึ่งในโครงการของหอพระไตรปิฎกนานาชาติ คณะ-อักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2543 เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมศึกษาพระไตรปิฎกสายเถรวาท "นโม ไตรสรณคมน์" คือผลงานชิ้นแรกในโครงการแปลและศึกษาพระไตรปิฎกของแม่ชีวิมุตติยาประธานหอพระไตรปิฎกนานาชาติ ในอดีตแม่ชีวิมุตติยาหรือ ดร.สุภาพรรณ ณ บางช้าง ดำรงตำแหน่งรองศาสตราจารย์ประจำภาควิชาภาษาตะวันออก คณะ-อักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ท่านศึกษาภาษาบาลีมาโดยตรงและมีผลงานวิจัยเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาหลายเรื่อง เช่น ประวัติวรรณคดีบาลีในอินเดียและลังกา (2526) วิวัฒนาการงานเขียนภาษาบาลีในประเทศไทย:จารึกตำนาน พงศาวดาร สาสน์ ประกาศ (2529) วิวัฒนาการวรรณคดีสายพระสุตตันตปิฎกที่แต่งในประเทศไทย (2533) งานทุกชิ้นที่ศึกษาพระคัมภีร์ในพระพุทธศาสนามีลักษณะเด่นที่การเสนอภาพรวมของข้อมูล โดยประสานความรู้ทางวรรณคดีภาษาบาลีกับประวัติศาสตร์เข้าด้วยกัน ด้วยวิธีการรวบรวมจัดกลุ่มและเทียบเคียงเอกสารที่นำมาศึกษาให้เห็นความเป็นมา เนื้อหาสาระและความหมายที่ปรากฏในเอกสาร ซึ่งลักษณะดังกล่าวยังคงปรากฏในงานวิจัยเล่มล่าสุดนี้

"นโม ไตรสรณคมน์" เป็นงานแปลและศึกษาสาระและความหมายนัยต่าง ๆ ในบทนโมและไตรสรณคมน์ซึ่งเป็นบทสวดมหานมัสการในปัจจุบัน โดยศึกษาคัมภีร์ภาษาบาลีตลอดสายในพระพุทธศาสนาเถรวาทจำนวนหนึ่ง และคงตัวสะกดตามคำแบบบาลีเพื่อคงลักษณะเฉพาะของชื่อเฉพาะ ความหมายทางธรรมและความหมายเฉพาะไว้ให้ได้ความหมายตามอรรถเดิมของภาษาบาลีที่สื่อสภาวะธรรมสมความตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เช่น ชื่อคัมภีร์ "พระอภิธัมมปิฎก" ภาษา "บาฬี" และคำว่า "สัทธา" ในความหมายทางธรรมคือธรรมชาติที่มีความเชื่อและความเลื่อมใสในพุทธคุณของพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ตามกรรมและผลของกรรม

เนื้อหาของงานวิจัยแบ่งเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 นโม รตนัตตยวัทนา ในวัฒนธรรมพระไตรปิฎก

ตอนที่ 2 ไตรสรณคมน์

ตอนที่ 3 ไตรสรณคมน์ในบริบทสังคมไทย

เริ่มนำเสนอด้วยการแปลบทนโมและบทไตรสรณคมน์ 3 แบบ คือ แปลความหมายตามโวหารของชาวโลกซึ่งเป็นสมมุติสัจจะ แปลความหมายตามศัพท์ด้วยวิธีการยกศัพท์ตามหลักสัมพันธะทางไวยากรณ์ และแปลอธิบายความหมายตามอรรถกถา ฎีกาและเรียงร้อยขยายความแจกแจงความหมาย บทนโมเป็นวจีประณามหรือบทนมัสการเบื้องต้นที่เป็นบทประธานรวมสรรพรัตนตรัยคุณทั้งหมดไว้ เป็นพุทธวจนะ เมื่อพระอรหันต์ทำปฐมมหาสังคายนาได้ยกพระบาลีนโมขึ้นสู่สังคายนา จากนั้นโบราณจารย์ได้นำมาตั้งไว้เป็นเบื้องต้นของคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่รจนาขึ้น ความหมายตามนัยต่าง ๆ ของบทนี้นำไปสู่สาระธรรมอันเป็นเหตุแห่งนิพพาน

เนื้อหาส่วนใหญ่ของงานนี้อยู่ที่การศึกษาบทไตรสรณคมน์ ทั้งความเป็นมา ความหมาย ประเภทของไตรสรณคมน์ตามสภาวะแห่งจิต วิธีการเข้าถึง ลักษณะการเคารพสักการะพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่เป็นไตรสรณคมน์ การขาดจากไตรสรณคมน์ อานิสงส์ของไตรสรณคมน์ และความหมายและความสำคัญของบทไตรสรณคมน์ในสังคมไทยที่มีความสำคัญมาอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งการมีความสำคัญในฐานะบทแสดงความเป็นพุทธมามกะของ

คนไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ที่มาของบทไตรสรณคมน์นั้น ตามลำดับพระคัมภีร์ในพระไตรปิฎก พบว่าการประกาศถึงไตรสรณคมน์ปรากฏครั้งแรกในเวรัญชกัณฑ์ คัมภีร์ปาราชิก พระวินัยปิฎก แต่หากพิจารณาจากพุทธประวัติแล้วพบปรากฏในคัมภีร์มหาวัคค์ พระวินัยปิฎกเป็นครั้งแรก ซึ่งเป็นที่มาของธรรมเนียมการกล่าวไตรสรณคมน์ในการบรรพชาอุปสมบท สำหรับในดินแดนประเทศไทยพบจารึก พระราชกำหนดประกาศและงานเขียนที่กล่าวนมัสการพระรัตนตรัยและแสดงความสำคัญของไตรสรณคมน์ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 14 เป็นต้นมา

ผู้แปลศึกษาค้นคว้าจากคัมภีร์บาลี 12 คัมภีร์ซึ่งประดิษฐานอยู่ ณ หอพระไตรปิฎกนานาชาติ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทั้งที่แปลเป็นภาษาไทยและยังไม่ได้แปลเป็นภาษาไทย ได้แก่ พระไตรปิฎกฉบับฉัฏฐสังคีติ คัมภีร์อรรถกถา 5 คัมภีร์ คัมภีร์ฎีกา 5 คัมภีร์ และคัมภีร์ทีปนี 1 คัมภีร์ คัมภีร์หลักที่ใช้ศึกษา คือ พระไตรปิฎกฉบับฉัฏฐสังคีติ ภาษาบาลีอักษรพม่าซึ่งเป็นฉบับสังคายนาเมื่อ พ.ศ. 2499 ซึ่งขณะนี้กองทุนสนทนาธรรมนำสุขในพระสังฆราชูปถัมภ์ กำลังดำเนินการตรวจชำระและดำเนินการจัดพิมพ์

ในบรรดาหลักฐานคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่บันทึกกันไว้เป็นเวลายาวนาน พระไตรปิฎกถือเป็นหลักฐานสำคัญที่บันทึกไว้หลายภาษา สังคายนากันหลายครั้ง และกระจัดกระจายอยู่ในหลายวัฒนธรรม ทำให้มีข้อจำกัดในการศึกษาค้นคว้าอยู่มาก

พระไตรปิฎกที่โลกรู้จักดี คือ พระไตรปิฎกของสมาคมบาลีปกรณ์ (Pali Text Society หรือ P.T.S) ซึ่งเป็นสมาคมที่ก่อตั้งขึ้นในประเทศอังกฤษ เมื่อ พ.ศ. 2424 โดยนักวิชาการที่สนใจด้านภาษาที่ต้องการปริวัตรคัมภีร์ใบลานจากอักษรต่าง ๆ เช่น สิงหล พม่า ขอม ให้เป็นอักษรโรมัน รวมทั้งแปลเป็นภาษาอังกฤษ เพื่ออำนวยความสะดวกในการศึกษาค้นคว้าของนักวิชาการนานาชาติ เอกสารต้นฉบับนั้นปะปนกันอยู่แต่ส่วนใหญ่ใช้ต้นฉบับหลักจากพระไตรปิฎกบาลีอักษรสิงหลที่สืบมาจากการสังคายนาครั้งที่ 4 เมื่อ พ.ศ. 433 เป็นหลัก

ส่วนพระไตรปิฎกฉบับฉัฏฐสังคีติที่ใช้เป็นหลักในการศึกษานี้ คือ พระไตรปิฎกที่พม่าสังคายนาในช่วง พ.ศ. 2497-2499 ที่พม่าเรียกว่า ฉัฏฐสังคายนาหรือการสังคายนาครั้งที่ 6 เพื่อร่วมเฉลิมฉลองพระพุทธศาสนากึ่งพุทธกาล (พม่านับปีเร็วกว่าไทย 1 ปี จึงเท่ากับ ปี พ.ศ. 2500 ตามที่พม่านับ) การสังคายนาครั้งนี้เป็นการประชุมพระเถระฝ่ายเถรวาทจำนวน 2,500 รูปจากประเทศทั่วโลก นับได้ว่าเป็นการสังคายนาสากลนานาชาติครั้งแรก ส่วนหนึ่งให้การยอมรับว่าเป็นพระไตรปิฎกที่ถูกต้องสมบูรณ์ในปัจจุบัน แต่พระไตรปิฎกฉบับนี้ก็พิมพ์ขึ้นในปีต่าง ๆ และมีความแตกต่างกันอยู่มาก ยังไม่สมบูรณ์เช่นกัน

หากพิจารณาเชื่อมโยงงานศึกษานี้กับวิวัฒนาการงานเขียนภาษาบาลีในประเทศไทยและความเปลี่ยนแปลงทางสังคมไทยแล้ว มิติของเวลาที่เพิ่มขึ้นทำให้เห็นพัฒนาการของจารีตของบทสวดนี้ ซึ่งช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจความเป็นมา ความสำคัญและความหมายของบทสวดนี้ในสังคมไทยได้ชัดเจนขึ้น

ที่มาของจารีตของบทสวดนี้เกี่ยวข้องกับพุทธประวัติ เช่น ตำนานนโมอ้างถึงคัมภีร์ฎีกานโมในคาถาฎีกากล่าวว่า เทวดาทั้ง 5 ตนเป็นผู้กล่าวนมัสการ ได้แก่ สาตาคิรียักษ์กล่าว “นโม” อสุรินทราหูว่า “ตสฺส” ท้าวจตุมหาราชว่า “ภควโต” ท้าวสักกะว่า “อรหโต” และท้าวมหาพรหมว่า “สมฺพุทฺธสฺส” ท่านทั้ง 5 ได้กล่าวถวายบังคมสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ส่วนตำนานไตรสรณคมน์อ้างถึงเวรัญชกัณฑ์ในคัมภีร์ปราชิก พระวินัยปิฎก กล่าวว่า เวรัญชพราหมณ์ได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าและกล่าวติเตียนพระพุทธเจ้าหลายประการ แต่พระพุทธเจ้ากลับแสดงธรรม เวรัญชพราหมณ์ได้ฟังธรรมเกิดความเลื่อมใส จึงประกาศถึงสรณคมน์ และในพุทธประวัติในคัมภีร์มหาวัคค์ พระวินัยปิฎก กล่าวถึงความเป็นมาของอุบาสกอุบาสิกาและคณะสงฆ์ว่า ภายหลังพระพุทธเจ้าตรัสรู้และแสดงธรรม บิดาและมารดาของพระยะสะได้ฟังธรรม เกิดศรัทธาในพระรัตนตรัยกล่าววาจาขอถึงพระรัตนตรัยทั้งสามเป็นสรณะ และเมื่อครั้งพระพุทธเจ้าแสดงปฐมเทศนาพระธัมมจักกัปปวัตตนสูตร โกฑัญญะเห็นธรรมบรรลุโสดาบัน จึงกราบบรรพชาอุปสมบท พระพุทธเจ้าทรงให้การอุปสมบทด้วยวาจา ต่อมาทรงอนุญาตให้บรรพชาอุปสมบทด้วยการกล่าว

"ไตรสรณคมน์" ในที่สุดทรงยกเลิกการอุปสมบทด้วยวิธีนี้และทรงอนุญาตให้บรรพชาอุปสมบทด้วยวิธีญัตติจตุตถกรรม (หมายถึง การอุปสมบทที่ต้องมีภิกษุครบองค์กำหนดในเขตสีมา กล่าววาจาประกาศเรื่องความที่จะรับคนนั้นเข้าหมู่ และได้รับความยินยอมของภิกษุทั้งปวงในที่ประชุมนั้น) อย่างที่ใช้ในปัจจุบันนี้แทน

จากหลักฐานประเภทจารึกที่พบในดินแดนประเทศไทย พบบทนมัสการสรรเสริญพระรัตนตรัยปรากฏในจารึกสมัยเริ่มแรก ซึ่งมีเนื้อความแสดงธรรมในราวพุทธศตวรรษที่ 8-14 จารึกกลุ่มนี้เน้นเนื้อหาธรรมที่ละเอียดลึกซึ้ง มีวิธีการลำดับเนื้อหา มีระเบียบเป็นขั้นตอน เข้าใจในแก่นธรรม ได้แก่ คาถาเยธมฺมา บทนมัสการสรรเสริญพระรัตนตรัย และธรรมเอกเทศต่าง ๆ รวมถึงคาถาย่อหัวใจพระพุทธคุณ พระอภิธรรม พระวินัย ซึ่งนำเอาแต่อักขระต้นหรือปลายของคำมาเรียงลำดับ เช่น หัวใจไตรสรณคมน์ "พุทฺ ธ สํ มิ" ย่อมาจาก

พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ

ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ

สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ

หลักฐานที่กล่าวนมัสการหรือสรรเสริญพระรัตนตรัยที่เก่าที่สุดในดินแดนประเทศไทย คือ จารึกเนินสระบัว ซึ่งพบที่บริเวณเมืองพระรถ จังหวัดปราจีนบุรี มหาศักราช 683 หรือ พ.ศ. 1304 รจนาด้วยภาษาบาลีและภาษาขอม อักษรปัลลวะ ผู้แต่งคือ กมรเตงพุทธสิระ กล่าวสรรเสริญพระพุทธคุณ 3 ประการ คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ อย่างลึกซึ้ง

หลังจากนั้นพบบททั้งสองปรากฏสืบต่อมาในลักษณะข้อความสรรเสริญอย่างสั้น ๆ ไม่ได้พรรณนาพระคุณละเอียดลึกซึ้ง เช่น จารึกบางสนุก จังหวัดแพร่ พ.ศ. 1882 จารึกวัดพระยืน จังหวัดลำพูน พ.ศ. 1913 จารึกตาเถรขึงหนัง จังหวัดสุโขทัย พ.ศ. 1947 (ได้รับการจารึกอีกครั้งในจารึกวัดพระเชตุพน) จารึกวิหารหลวงวัดมหาธาตุ จังหวัดสุโขทัยในราวพุทธศตวรรษที่ 20-21 จารึกวัดตระพังนาค จังหวัดสุโขทัยในราวพุทธศตวรรษที่ 21 จารึกสมัยล้านนาคือจารึกจังหวัดเชียงราย พ.ศ. 2031 จารึกอยุธยา เช่น จารึก

วัดส่องคบ จังหวัดชัยนาท พ.ศ. 1951 จารึกฐานพระพุทธรูป จังหวัดสุพรรณบุรี พ.ศ. 2027

ความเปลี่ยนแปลงของเนื้อหานมัสการสรรเสริญพระรัตนตรัยปรากฏอีกครั้งในสมัยรัตนโกสินทร์ในลักษณะความจงใจในการสร้างจารึกเพื่อแสดงคำสรรเสริญโดยตรง นอกจากแต่งเองแล้วยังยกข้อความในพระไตรปิฎกมาประกอบอีก เนื้อหามีความยาวและมีลักษณะเป็นบทสวดในตัว เช่น จารึกหินอ่อนวัดนิเวศธรรมประวัติ จังหวัดอยุธยา พ.ศ. 2421 ภาษาบาลีและไทยอักษรขอมและไทย จารึกบนแผ่นหินอ่อน วัดชุมพลนิกายาราม พ.ศ. 2406 จังหวัดอยุธยา ส่วนในงานคัมภีร์ประเภททีปนีที่จารในสมัยรัตนโกสินทร์มีการเติมบทนโมนมัสการลงไปไว้เบื้องต้น

พัฒนาการนี้สอดคล้องกับการให้ความสำคัญกับบทไตรสรณคมน์ในสมัยรัตนโกสินทร์ที่ต้องสถาปนาอำนาจทางการเมืองขึ้นใหม่ภายหลังการล่มสลายของกรุงศรีอยุธยา ผู้นำต้องสร้างความชอบธรรมทางการเมืองภายใต้อุดมการณ์ทางพุทธศาสนา รื้อฟื้นอุดมการณ์ทางการเมืองเพื่ออ้างอิงพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์บนแนวคิดพระโพธิสัตว์ซึ่งสั่งสมบุญบารมีมาในอดีตชาติ คติความเชื่อแบบพุทธจึงมีความสำคัญมากขึ้น

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงประกาศห้ามนับถือสิ่งอื่นยิ่งกว่าไตรสรณคมน์ และการแสดงความเคารพสักการะในพระราชพิธีสำคัญจะต้องกระทำต่อพระรัตนตรัยก่อนเป็นลำดับแรก ลำดับถัดมาจึงเป็นการถวายสักการะต่อรูปพระมหากษัตริย์พระองค์ก่อน ความเปลี่ยนแปลงนี้มีความสำคัญในเชิงสัญลักษณ์ เพราะเท่ากับเป็นการยกเอาพิธีกรรมทางพุทธศาสนาขึ้นเหนือคติความเชื่อเรื่องการไหว้ผีบรรพบุรุษและกษัตริย์เทวะซึ่งรับอิทธิพลวัฒนธรรมขอม การบูชาพระเชษฐบิดร คือ การบูชาพระรูปสมเด็จพระรามาธิบดี (อู่ทอง) ซึ่งเป็นที่มาของสิทธิธรรมของพระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นเทวราชบนโลกเบื้องล่างและเป็นศูนย์กลางของความศักดิ์สิทธิ์ เป็นการยกลัทธิและพิธีกรรมแบบพราหมณ์เหนือคติความเชื่อแบบพุทธ

ในทางปฏิบัติ พระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชภารกิจในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ได้แก่ การให้ภิกษุเคร่งครัดในพระธรรมวินัยและมีความรู้

ทางปริยัติธรรม การมุ่งให้เกิดความเข้าใจ เหตุผลในการนับถือศาสนา (อย่างมีเหตุผล) การให้ความสำคัญกับการปฏิบัติ การสังคายนาพระไตรปิฎก เช่น ส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติ ลดพิธีกรรม ออกกฎหมายคณะสงฆ์ ตรวจสอบพระวินัย สร้างและปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม แปลคัมภีร์เป็นภาษาไทย ชำระแปลและเผยแพร่พระไตรปิฎก ในกระบวนการนี้ธรรมยุติกนิกายมีลักษณะเด่นที่เน้นการรักษาศาสนวงศ์ให้บริสุทธิ์ กลับไปสู่สัทธรรมที่เป็นพุทธวจนะ ปฏิบัติให้ถูกต้องตามพระวินัย พระไตรปิฎกจึงมีความสำคัญในฐานะสิ่งที่ดำรงความจริงสูงสุดสูงกว่าอรรถกถา นอกจากนี้ยังทำให้ศาสนาเป็นสิ่งที่ต้องทำความเข้าใจและเข้าใจได้ง่าย ผู้เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ในการดำเนินการชำระและพิมพ์พระไตรปิฎกตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวคือสมเด็จพระสังฆราชในธรรมยุติกนิกาย

นอกจากนั้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระพุทธ-ศาสนายังมีความสำคัญในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของอุดมการณ์ชาติคือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ศาสนาเป็นของสำคัญสำหรับความเจริญมั่นคงของชาติและประเทศ และยังแสดงความเป็นอารยะของประเทศ ด้วยการแสดงตนเป็นผู้สืบพระพุทธศาสนาเป็นคลังพระธรรมของโลก ซึ่งเป็นที่มาของการร่วมมือระหว่างภาครัฐกับประชาชนในการพิมพ์พระไตรปิฎกอักษรไทยที่เรียกว่าพระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ ใน พ.ศ. 2468-2473

การกำหนดให้มีพิธีประกาศรับไตรสรณคมน์เป็นพุทธมามกะเมื่ออายุสมควรเกิดขึ้นครั้งแรกในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พิธีประกาศรับไตรสรณคมน์เป็นพุทธมามกะหรือการแสดงตนเป็นพุทธมามกะคือการประกาศตนเป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา ยอมรับนับถือพระพุทธ-ศาสนาประจำชีวิตของตน สมเด็จพระสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสทรงเรียบเรียงตั้งเป็นแบบไว้ใน พ.ศ. 2462 การแสดงตนเป็นพุทธมามกะของฆราวาสที่ปฏิบัติในสังคมไทย กระทำในโอกาสต่าง ๆ ได้แก่

เมื่อบุตรหลานอายุพ้นเขตทารกคือระหว่าง 12-15 ปีก็ประกอบพิธีให้บุตรหลานได้แสดงตนเป็นพุทธมามกะ

เมื่อส่งบุตรหลานไปอยู่ในถิ่นที่ไม่ใช่ดินแดนของพระพุทธศาสนาเพื่อเด็กจะได้รำลึกอยู่เสมอว่าตนเป็นพุทธศาสนิกชน

เมื่อนักเรียนเข้าศึกษาใหม่ในรอบปีเพื่อให้นักเรียนเห็นสำคัญในการที่ตนเป็นชาวพุทธร่วมกันอยู่กับชาวพุทธ

และเมื่อบุคคลต่างศาสนาเกิดเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาต้องการประกาศตนเป็นชาวพุทธ ส่วนพิธีแสดงความเป็นพุทธมามกะนั้นจัดตามขั้นตอนเริ่มตั้งแต่การมอบตัวโดยนำดอกไม้ธูปเทียนใส่พานไปถวายพระอาจารย์ ที่จะให้เป็นประธานในพิธีสงฆ์ พร้อมทั้งนิมนต์สงฆ์อย่างน้อย 4 รูปให้ทำพิธีในพระอุโบสถหรือวิหาร ศาลาการเปรียญ หรือหอประชุมที่มีโต๊ะหมู่บูชา มีพระพุทธรูปประธานและจัดอาสนะสงฆ์ให้เหมาะสม ในส่วนพิธีการนั้นให้ผู้แสดงตนจุดธูปเทียนเปล่งวาจาบูชาพระรัตนตรัย จากนั้นเข้าสู่ที่ประชุมสงฆ์ถวายพานเครื่องสักการะแก่พระอาจารย์ กราบ 3 ครั้ง และกล่าวปฏิญาณด้วยบทนโมและสรณคมน์ ครั้นแล้วกล่าวคำอาราธนาศีลและสมาทานศีล เมื่อพระสงฆ์อนุโมทนารับพรเป็นเสร็จพิธี พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะนี้ได้ปฏิบัติกันสืบต่อมา

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชนิพนธ์คำนำในหนังสือเล่มนี้ว่า พิธีประกาศตนเป็นพุทธมามกะเป็นพิธีคล้ายพิธีรับเข้าศาสนาของพวกศาสนาคริสต์ เป็นการปลูกฝังความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและจะทำให้เด็กมีหลักมีสรณะอันจะนำชีวิตไปในทางที่ชอบ ตำราพุทธมามกะจึงเป็นตำราที่จะช่วยในการสั่งสอนในประเทศ

"นโม ไตรสรณคมน์" ให้บทสรุปว่า "...เนื้อแท้ของบททั้งสองนี้เป็นทั้งหมดของพระพุทธศาสนา คือ ความดับทุกข์ ฉะนั้นการศึกษาและการปฏิบัติบททั้งสองนี้อย่างถูกต้อง ย่อมมีอานิสงส์อันไพบูลย์ ทั้งส่วนตนและสังคมส่วนรวม... การศึกษาเช่นนี้เป็นประโยชน์ทั้งในด้านความรู้ความเข้าใจและการนำไปปฏิบัติ อีกทั้งเป็นการอนุรักษ์สืบทอดพระไตรปิฎก รวมทั้งเป็นพื้นฐานสำหรับการแปลพระไตรปิฎกที่ถูกต้องอย่างแท้จริง ยิ่งกว่านั้นยังเป็นการปกปักรักษาพระพุทธศาสนามิให้มีการตีความโดยอัตโนมัติ อันก่อให้

เกิดความบิดเบือนและความแตกแยกในการเข้าใจคำสอนและการนำไปปฏิบัติ..." (หน้า 2, 8) ทั้งหมดของงานแปลและศึกษาความหมายและสาระธรรมซึ่งดำเนินไปตามแนวทางนี้จึงแตกต่างจากงานแปลที่เคยมีมา

งานศึกษานี้นอกจากเป็นงานวิชาการที่เติมเต็มความรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในสังคมไทย ให้ข้อมูลพื้นฐานจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาโดยตรง (ที่ต้องการผู้เชี่ยวชาญทางภาษาบาลีสร้างสรรค์ผลงานทำนองนี้อีกมาก) อันเป็นคุณูปการต่องานศึกษาอื่นที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาแล้ว ยังเป็นกิริยาบุญอย่างหนึ่งหากผู้อ่านได้เห็นความหมายที่แท้จริงและปฏิบัติตามบท "นโม ไตรสรณคมน์"